

Brexit: ugrás a sötétbe

PUBLICISZTIKA - LXIII. évfolyam, 4. szám, 2019. január 25.

A parlamenti alsóház leszavazta a brit kormány kilépési megállapodástervezetét, majd bizalmat adott a kormánynak a kilépés levezénylésére. Továbbra sincs olyan megoldás, amely parlamenti többséget kapna, miközben a rendezett kilépésre adott határidő lejárta vészesen közeledik. Az európai uniós intézmények és a brit gazdasági szereplők rendezetlen kilépésre szóló vészforgatókönyveken dolgoznak, sőt a brit kormány is készül ilyen következményekre. Gazdasági szempontból az EU érdekelt a brit EU-tagság fenntartásában, de nem minden áron. A brit önsorsrontás folytatódik. „Ki tudja, hol áll meg?”

A brit parlament alsóháza január 15-én meggyőző többséggel, 432 nem szavazattal 202 igen ellenében elutasította a kormány kilépési megállapodástervezetét, ami a kormánnyal szembeni bizalmatlansági indítványnak is tekinthető. Az Egyesült Királyság európai uniós tagsága 2019. március 29-én megszűnik függetlenül attól, hogy erre a két fél közötti szerződés alapján (rendezett kiválás) vagy megállapodás nélkül (rendezetlen kilépés) kerül sor. A kormány megállapodástervezetét elutasító képviselők jelentős része egyetért azzal, hogy a súlyos gazdasági és politikai következmények miatt el kell kerülni a szerződés nélküli kiválást, amely lesújtó morális ítélet lenne a brit politikai elitről. Nem elég azonban ellenezni a két év alatt megtárgyalt megállapodást, hanem többséget kellene kialakítani egy elfogadható szerződéshez. Egység egyelőre a meglévő tagadásáról alakult ki, arról nem, hogy mi lenne a kívánatos megoldás. Az alsóházi szavazás ismét, immár sokadszorra elhalasztotta a határozathozatalt, miközben egyre kevesebb az idő a cselekvésre. A brit politikai rendszer megbénult, miközben a második világháború óta talán a legnagyobb jelentőségű döntést kellene meghoznia. Úgy látszik, képtelen túltenni magát azon a helyzeten, hogy az Egyesült Királyság döntéshozói az egyébként hagyományos képviseleti demokráciában az uniós tagság rendkívül összetett kérdésének eldöntését nem a parlamentre bízták, hanem egy igen nem népszavazás kimenetelétől tették függővé. Ezzel olyan viták előtt tárták szélesre az ajtót, mint például hogy felülírhatja-e a parlament a referendum eredményében kifejeződött népakaratot. Ez békésebb időkben önmagában kétségtelenül érdekes filozófiai probléma, jelenleg azonban elzárja az utat a pragmatikus kormányzati politikai megoldások érvényre juttatása előtt.

Ellenőrzés helyett parlamenti irányítás

Az alsóház január 16-án 325:306 arányban leszavazta a Munkáspárt bizalmatlansági indítványát, azaz meghagyta hivatalában azt a kormányt, amelynek kiválási elképzelését egy nappal korábban elutasította. A kormányt azért nem kívánta megbuktatni, mert egyrészt a konzervatív pártnak nincs megfelelő jelöltje Theresa May kormányfővel szemben, aki valószínűleg kötelességtudatból látja el funkcióját kinevezése óta ebben a méltatlan helyzetben. Tisztában lehet azzal, hogy lemondása nagy belpolitikai káoszt idézne elő, ami az Európai Uniót is hátrányosan érintené. Másrészt egy előrehozott választás kimenetele bizonytalan. Mivel kieshetnek a hatalomból, a konzervatív párti képviselők ezt a kockázatot a jelek szerint nem kívánják vállalni a kormány visszahívásával.

A szavazás az eddiginél is nyilvánvalóbbá tette, hogy az alsóház átvette a kormánytól a kilépési folyamat irányítását, a kormány az alsóház elképzeléseinek a kiszolgálója, illetve végrehajtója. Ráadásul nem is kizárólag az egyébként is megosztott kormányzó konzervatívok akarata érvényesül, hanem a kormánnyal szembenálló többségé, ha ide számítjuk a kormánypártot kívülről támogató, jelentős zsarolási potenciállal rendelkező északír Demokratikus Unionista Pártot. Ez azonban negatív szerep, csak a döntések

megakadályozására alkalmas.

Már csak azt kellene tudni, milyen megállapodást talál elfogadhatónak a parlamenti többség. Ezt kérdezik az uniós intézmények vezetői is a brit miniszterelnöktől és kormánya tagjaitól. Sok szakértő szerint az adott körülmények között a két fél közötti kompromisszumokon alapuló, jelenleginél jobb szerződéstervezetet nem lehetett volna kidolgozni. A vele szembeni kisebb fenntartásokat nem hangoztatják úton-útfélen az EU-ban. Régóta ismert, hogy nincs olyan konstrukció, amely egyaránt megfelel az Egyesült Királyság kilépéspárti politikai elitjének és az EU-nak, ha a brit politikusok nem változtatnak merev álláspontjukon. Egyébként megállapodás nélküli kilépés esetén is szükség lesz további jogszabályok elfogadására. Vajon képes teljesíteni ezt a feladatot a legfeljebb a frusztrációjában egységes alsóház?

Az erőviszonyok alapján kicsi a valószínűsége annak, hogy az alsóházi többség beérné a kilépési megállapodás csekély mértékű módosításával. A kemény kilépést, azaz az EU-tól való nagyobb mértékű függetlenedést egyes konzervatív képviselők támogathatják, ellenzik viszont az üzleti szféra képviselői. Kérdés, mekkora kijózanító ereje lenne a piaci és társadalmi reakcióknak (a font sterling gyengülése a főbb devizákkal szemben, ezzel összefüggésben az infláció gyorsulása, illetve sorba állás az üzletekben, kamionsorok a Csatorna-alagútnál, tüntetések és az elégedetlenség egyéb formái stb.). A kilépési szerződésen történő nagyobb mértékű változtatásokat viszont az európai uniós intézmények és tagállamok vezetői utasítják el, különösen azokat, amelyek nincsenek összhangban az uniós joggal. Lényeges technikai kérdés, hogy amire közel 22 hónapos tárgyalássorozat során nem sikerült megoldást találni, arra lehetséges-e a határidő lejárta előtt alig több mint két hónappal.

Hamis realitásérzék

A kilépéssel kapcsolatos eddigi fejlemények alapján megalapozottan állítható, hogy a brit politikai elit nem volt és most sincs tisztában azzal, milyen mélyen integrálódott az Egyesült Királyság gazdasága az EU-ba, jogilag mennyire nehéz kiválni belőle, és milyen következményei lesznek a kilépésnek országuk, Írország és az Európai Unió számára. A kilépési szerződés módosítására vonatkozó elképzelésekben és javaslatokban semmi újdonság nincs, az érvek unalomig ismertek.

A jelenlegi patthelyzetből való kilépést célzó elképzelések megalapozottsága is kérdéses. Az egyik érv a vámunióban maradással szemben az, hogy nincs lehetőség kereskedelmi szerződések önálló megkötésére. A világgazdaság jelentősebb országai közül ehhez az USA, Kína és India jöhet partnerként számításba. Az amerikai kormány a befolyásos agrárlobbi nyomására az Egyesült Királyság számára elfogadhatatlan feltételeket támaszt a mezőgazdasági termékek körében. Egyébként is a Donald Trump elnöksége alatt egyre protekcionistaabbá váló USA számára az Egyesült Királyság európai uniós tagországgként érdekes, azon kívül a brit külpolitika transzatlanti pillére megroggyan. Kínát tekintve jelentős a feszültség a kapcsolatok gazdasági és nemzetbiztonsági komponense között. A kínai piacra való bejutás érdekében adja fel a brit kormány részvételét az USA Kína visszaszorítását célzó politikájában? India képviselőivel is nehéz tárgyalni. Mindez szintén alátámasztja, hogy a brit politikai elit elvesztette realitásérzékét.

A norvég típusú modellt azért ellenzik, mert nem teszi lehetővé az EU-ból való bevándorlás korlátozását. Ugyanakkor figyelmen kívül hagyják, hogy a brit gazdaság sok területe (egészségügy, kutatás-fejlesztés, élelmiszeripar stb.) működésképtelenné válna a közép- és kelet-európai munkavállalók nélkül.

A rendezetlen kilépés veszélyt jelent az Egyesült Királyság területi integritására is. Ebben az esetben sok szakértő nem tart kizártnak egy, az Ír-sziget egyesítésére vonatkozó népszavazást. Skóciában is lendületet kaphatnak az Egyesült Királyságból való kiválási törekvések. Az ország rész a 2016. évi népszavazáson az EU-ban maradás mellett szavazott.

Az EU érdekei

A brit kilépés hátrányosan érinti az EU-tagállamok gazdasági szereplőit és állampolgárait, bár jóval kevésbé súlyosan, mint az Egyesült Királyságéit. Gazdasági szempontból az EU-ba nagymértékben integrálódott Egyesült Királyság tagságának fenntartása közös érdek, de természetesen nem minden áron. Ezt azonban felülírhatják az integráció fejlődésével kapcsolatos érvek és követelmények. Az Egyesült Királyság ugyanis a múltban a tagságával több problémát idézett elő az EU-ban, mint amennyit megoldott. A jelenlegi helyzetben hatványozottan több feszültséggel kellene számolni.

A kilépés visszavonása esetén az Egyesült Királyság szavazói is részt vesznek a májusi európai parlamenti választásokon. A brit képviselők az euroszkeptikus és eurofób frakciót erősítenék a parlamentben, ezáltal hozzájárulnának az integráció belülről történő bomlasztásához. Az Egyesült Királyság nélkül is viták fogják megelőzni az EU 2021 és 2027 közötti időszakra vonatkozó költségvetésének elfogadását. Tiszta haszon, ha ebből a britek kimaradnak, ami talán még a közös költségvetéshez történő hozzájárulásuk kiesését is ellensúlyozza valamelyest.

Az Egyesült Királyság rendkívül megosztott – nemcsak a közvélemény, hanem maga a kormány és a parlament is. Függetlenül attól, hogy az ország kilép vagy nem, az EU-tagságot pártolók és az azt ellenzők közötti szakadék az utóbbi hetekben tovább mélyült. Az érintettek korrekációs képességének és hajlandóságának hiánya és kompromisszumképtelensége miatt nem látni, hogy ez mikor és hogyan mérséklődhetne.

Benmaradás esetén az Egyesült Királyság az említetteken túlmenően is nagyszámú feszültséggel terhelné az Európai Uniót. A tagságról rendezett 2016. évi népszavazás óta a brit kormány a kármentéssel volt elfoglalva. Hiányzott a pénzügyi és a humán erőforrás és legfőképpen a politikai akarat a brit gazdaság és társadalom hosszabb időre visszanyúló válságjelenségeinek kezelésére, amelyek a népszavazás nyomán kerültek felszínre és mélyültek el. Ilyen a vagyoni és jövedelemkülönbségek növekedése, az oktatási rendszer korszerűtlensége, az egészségügyi ellátó rendszer anomáliái, széles rétegek fokozódó leszakadása stb., ami a populista nézetek és politikai erők táptalaja volt.

Az érdekviszonyok racionális mérlegelése alapján ilyen körülmények között az európai uniós intézményeknek és a tagállamoknak nem célszerű az Egyesült Királyság EU-tagságának a fenntartására törekedni például azzal, hogy meghosszabbítják a kilépési tárgyalásokra az Európai Unióról szóló szerződés kiválásról rendelkező 50. cikke alapján előírányzott két év idén március végén lejáró határidejét. Egyébként is, mi a garancia arra, hogy a határidő meghosszabbítása racionális cselekvésre bírja a brit felet?

Kármentés

Az EU érdeke a brit kilépés minél zökkenőmentesebb lebonyolítása, ebben nem partner a brit parlament alsóháza. A kiválási megállapodás elutasítása brit részről nyomásgyakorlásként, durvábban zsarolásként is felfogható, nevezetesen azzal összefüggésben, hogy a rendezetlen kilépés elkerülése mindkét fél érdeke. Az viszont nem hagyható figyelmen kívül, hogy az analógiaként gyakran felhozott gyáva nyúl játékban most az egymással szemben nagy sebességgel haladó járművek közül a brit fél a személygépkocsi, az EU pedig a kamion. Az aszimmetrikus erőviszonyok alapján sem indokolt, hogy az európai uniós intézmények a közösségi jog és a tagállamok közötti szolidaritás rovására tegyenek engedményeket az Egyesült Királyságnak. Ugyanakkor az európai uniós intézményeknek számolniuk kell azzal, hogy a túlságosan határozott, a gazdasági racionalitás követelményeit szem előtt tartó álláspontjuk érveket adhat mind az Egyesült Királyság, mint az EU tagállamai euroszkeptikusainak, amit lehetőség szerint célszerű elkerülni, különösen az európai parlamenti választások előtt.

Az Európai Bizottság 2018. december 19-én közzétett egy, a károk rövid távú enyhítését célzó, 14

intézkedést tartalmazó, az EU által egyoldalúan bevezethető vészforgatókönyvet. A tervezet a rendezetlen kilépés által leginkább érintett területekre terjed ki a pénzügyi szolgáltatásoktól a légitársaságoktól a légiközlekedésen keresztül az állampolgárokra vonatkozó vámeljáráásokig. A fő cél az EU pénzügyi stabilitását fenyegető veszélyek elhárítása, amelyeket a rendezetlen kilépésre adott pánikszerű pénz- és tőkepiaci, illetve társadalmi reakciók válhatnak ki. Ezt súlyosbíthatja egy esetleges olasz pénzügyi válság, ami a nemzeti pénz- és tőkepiacok nagyfokú összefonódása miatt reális kockázat.

Az ír kormány is kidolgozott egy vészforgatókönyvet, ami az Egyesült Királysággal fennálló szoros gazdasági kapcsolatok esetleges zavaraira adott válasznak tekinthető. Sőt, maga a brit kormány is óvintézkedéseket helyezett kilátásba a rendezetlen kilépés következményeinek kezelésére, nem beszélve a vállalatokról és egyégekről, amelyek, illetve akik szintén készülnek egy potenciálisan kaotikus kilépésre. A leginkább érintett gyógyszer-, jármű- és élelmiszeripari vállalatok járnak elől ezen a téren. Ellátási zavaroktól tartva az utóbbi időben az építőipari és gyógyszeripari vállalatok növelték készletállományukat. A rendezetlen kilépésnek az egyének magatartására gyakorolt hatásait, a részükről várható reakciókat csak találgatni lehet.

Ami a jövőt illeti, az EU a kétoldalú kapcsolatrendszer legkevésbé leépítő puha kilépés valamilyen formájában érdekelt (vámunió vagy norvég modell, az utóbbiban az Egyesült Királyság az EU egységes piacának része marad, biztosítékokkal az Észak-Írország és Írország közötti határ korlátozásmentes átjárhatóságára). Ez egyébként elementáris brit gazdasági érdek is. Kár, hogy az érintettek ezzel nincsenek tisztában, illetve egyéni ambíciók és vélt vagy tényleges politikai szempontok felülírják azt. Az önsorsrontás folytatódik, a jelenlegi káosz és bizonytalanság közepette nem jelezhető előre a brit kilépési tragikomédia kimenetele. A gordiuszi csomó adott, de nincs sem kard, sem olyan, aki azt használni tudná.